

ВПЛИВ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА

Майборода М.М., к.е.н., ст. викл.

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Проаналізовано специфіку впливу складових забезпечення матеріально-технічними ресурсами на ефективність виробництва зерна в господарствах з різним рівнем ресурсного забезпечення і обґрунтовано шляхи підвищення ефективності виробництва зерна для різних господарств.

Постановка проблеми. Виробництво зерна в Україні належить до провідної галузі сільського господарства. Для нього наявна необхідна матеріально-технічна база, розроблені та впроваджені традиційні, прогресивні та інноваційні технології вирощування зернових культур. За оцінками експертів при створенні належних умов відтворення українська земля може прогодувати 145-150 млн. чол., а експорт товарної продукції дорівнювати 16-18 млрд. дол. [2].

На сьогоднішній день внаслідок дії об'єктивних економічних закономірностей, обмеженості ресурсів, багато аграрних підприємств не отримують належних результатів від здійснення поточної виробничої діяльності навіть для простого відтворення їх капіталу. Тому оптимального забезпечення ресурсами всіх складових виробничого процесу, як головної передумови здійснення їх успішної виробничо-комерційної діяльності, вони не спроможні досягти. В цьому контексті набуває актуальності задача виявлення найбільш впливових складових виробництва зерна, раціональне використання яких дозволить підвищити ефективність виробництва в цілому, а також створити передумови оздоровлення економічної ситуації в аграрному секторі економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням підвищення ефективності аграрного виробництва за рахунок ресурсного забезпечення присвячено багато досліджень провідних вітчизняних вчених економістів: Саблука П.Т., Трегобчука В.М., Амбросова В.Я., Алілова О.М., Ковалю Г.В., Мазнева Г.Є. [1, 6], та інших. Їх дослідження спрямовані на аналіз загального стану ресурсного забезпечення аграрного виробництва та розробку рекомендацій щодо його покращення. При цьому в зазначених дослідженнях не достатньо уваги приділяється розробці та застосуванню методик оцінки суттєвості впливу ресурсного забезпечення окремих складових факторного забезпечення виробничих процесів виробництва на ефективність комерційно-підприємницької діяльності в цілому.

Мета досліджень. Метою виконання дослідження є вивчення специфіки впливу складових забезпечення матеріально-технічними ресурсами на ефективність виробництва зерна сектора вітчизняної економіки та обґрунтування шляхів підвищення ефективності виробництва зерна.

Результати дослідження. Економічна ефективність виробництва зерна характеризується системою показників, до складу яких входять: урожайність, продуктивність праці, собівартість та ціна реалізації продукції, прибуток на 1 га посівної площі, на 1 ц зерна і на 1 люд.-год., рівень рентабельності виробництва зерна, тощо [2].

В умовах становлення ринкових відносин, коли ціна на ринку продукції формується головним чином через співвідношення попиту і пропозиції, реально вплинути на підвищення ефективності виробництва зерна та сільськогосподарської продукції в цілому підприємства можуть за рахунок зниження собівартості одиниці виробленої продукції. Для досягнення цієї мети велике значення має своєчасне реагування підприємств на зміну стану операційного процесу. Поряд із загальноприйнятими методами визначення стану доцільно використовувати оцінно-ситуаційний підхід, який не тільки якісно доповнює статистичні та монографічні дані, але й в 6-8 разів скорочує витрати праці [7]. В результаті застосування цього підходу виникає можливість визначити за рахунок чого слід, в першу чергу, починати поліпшення.

Виконання всіх процесів виробництва та реалізації зерна пов'язане з використанням матеріально-технічних ресурсів. Їх рівень, повнота забезпечення та ефективність використання багато в чому визначає рівень як окремих показників так і ефективність виробництва в цілому. Слід відмітити, що підприємства з високим рівнем ресурсного забезпечення виробництва зерна спроможні впроваджувати у виробництво прогресивні технології виробництва, з використанням високоякісного посівного матеріалу сучасних сортів і гібридів, широкого застосування добрив та новітніх засобів захисту рослин, сучасних технологій післязбиральної обробки та зберігання врожаю, що забезпечує високу ефективність виробництва зерна і найбільш вигідні схеми збуту продукції та в підсумку розширене відтворення їх капіталу. Підприємствам з задовільним рівнем ресурсного забезпечення пошук шляхів до поліпшення економічної ситуації потрібно виконувати створенням умов для оптимального забезпечення ресурсами вирішальних складових виробничого процесу, як основних передумов здійснення успішної виробничо-комерційної діяльності. При цьому головними задачами ресурсного забезпечення виробництва зерна є створення умов для залучення основних засобів та коштів для фінансування матеріальних та нематеріальних витрат при реалізації процесу виробництва та збуту зерна.

Враховуючи складний фінансовий стан, багато підприємств розширюють використання енергозберігаючих технологій підготовки ґрунту до посіву зернових культур, що суттєво знижує виробничі витрати, але поряд з цим знижує і якість підготовки, що погіршує як умови проростання та розвитку рослин так і умови виконання наступних операцій виробництва зерна. Це призводить як до зниження урожайності зернових культур та якості отриманого врожаю, так і до збільшення витрат на догляд за посівами. Крім того неякісна підготовка ґрунту призводить до зниження продуктивності та якості виконання операції основними засобами, що виконують в подальшому технологічні операції та унеможливує використання більш сучасних машин для їх виконання. Але з іншої сторони, навіть пріоритетне фінансування виконання обробітку ґрунту, не гарантує

прибутковість в цілому виробничо-комерційної діяльності підприємства по виробництву зерна.

Суттєвий вплив на ефективність виробництва зерна має насінневий матеріал. Високоякісне насіння за сприятливих умов спроможне забезпечити високу урожайність та якість отриманої продукції. Але з іншої сторони якісне насіння має високу вартість і в структурі виробничих витрат складає до 20% виробничої собівартості. За несприятливих кліматичних та виробничих умов високоякісне насіння не забезпечить навіть простого відтворення капіталу.

Господарствам з недостатнім рівнем забезпеченості ресурсами доцільно вибирати посівний матеріал з урахуванням якості виконання попередньої операції (підготовки ґрунту), а також ресурсних та фінансових можливостей забезпечення відповідного рівня виконання операцій догляду за посівами. Важливою складовою підвищення ефективності виконання посіву та догляду за посівами є рівень та стан активної частини основних засобів для їх виконання. Слід відмітити, що для висіву високоякісного насіння необхідно обов'язково використовувати сучасні високопродуктивні посівні машини, які спроможні забезпечити точний висів заданої норми насіння в кращі агротехнічні строки, і тим самим, створити умови для повної реалізації потенціалу насіння в контексті підвищення урожайності та якості продукції. Прийнятних показників виконання посіву насінням помірної якості більшість господарств досягає використанням традиційної вітчизняної техніки за рахунок збільшення норм висіву. При наявності ресурсів для забезпечення умов росту і розвитку рослин такий підхід інколи дозволяє досягти розширеного відтворення розміщеного капіталу.

Наявність у господарстві ресурсного забезпечення яке дозволяє застосовувати повну систему удобрення та комплексну систему захисту рослин підвищує реалізацію біопотенціалу зернових культур на 20% [3]. За сприятливих кліматичних умов навіть помірніші, науково обґрунтовані за вмістом поживних речовин дози внесення добрив, при дробному способі їх внесення, забезпечують суттєву прибавку як урожайності, так і якості отриманої продукції. Нажаль, сучасне землеробство в Україні залишається недостатньо захищеним від несприятливих погодних умов.

Одним з перспективних напрямків покращення ресурсного забезпечення виробництва продукції рослинництва є створення систем зрошення полів. Незважаючи на необхідність великих капіталовкладень для створення таких систем, вони спроможні в певній мірі компенсувати неякісне виконання підготовки ґрунту до посіву, порушення оптимальних строків та якісних показників сівби, в значній мірі замінити технічні засоби для внесення добрив, хіммеліорантів, пестицидів, гербіцидів та підвищити ефективність їх використання, захистити посіви від пізніх весняних заморозків та літньої засухи і суховіїв. Таким чином вкладання коштів у створення зрошувальних систем в значній мірі підвищує ефективність ресурсного забезпечення виконання всіх операцій вирощування продукції рослинництва.

Збирання врожаю є завершальною операцією в технології вирощування сільськогосподарських культур. Період збирання зернових культур обмежений агротехнічними строками. Через 7-10 діб від початку повної стиглості настає

перестиглість, вологість зерна знижується до 7-9% і під час обмолоту воно травмується, а значна частина осипається з колосків. Втрати зерна пшениці від осипання на 20 день після досягнення повної стиглості перевищують 30% [3].

Очевидно, використання сучасних високопродуктивних зернозбиральних комбайнів за сприятливих умов забезпечить швидке і якісне збирання врожаю з мінімальними втратами. Але такі комбайни мають високу вартість. Крім того, при збиранні врожаю на невеликих за розмірами полях, забур'яненних посівах, або у несприятливих погодних умовах у сучасних високопродуктивних комбайнів, особливо зарубіжного виробництва, суттєво знижується не лише продуктивність та якість зібраного врожаю, а й ефективність їх використання в цілому.

В таких умовах більш ефективно комбіноване збирання врожаю з використанням прямого і роздільного комбайнування. Використання валкових жаток та вітчизняних збиральних комбайнів забезпечує в таких умовах не лише вчасне і якісне збирання врожаю, а в більшості випадків зменшення втрат біопотенціалу при збиранні врожаю і підвищення показників ефективності виробництва зерна [3].

Завершальною операцією виробництва зерна є післязбиральна обробка зернової частини врожаю. Якщо всі попередні операції вирощування зерна спрямовані в першу чергу на збільшення кількості і біологічної якості зерна, то післязбиральна обробка повинна забезпечити доведення вирощеного зерна до товарного стану вищих гатунків з більшою ціною реалізації та вищою конкурентоспроможністю [4]. Для отримання більш вагомих фінансових результатів виробництва зерна, втрати повноцінного зерна у відходах під час післязбиральної обробки необхідно звести до мінімуму.

Слід зазначити, що господарства з високим рівнем ресурсного забезпечення, за рахунок чіткого виконання повного регламенту заходів сучасних технологій, за сприятливих кліматичних умов, спроможні отримувати високі врожаї високоякісного зерна. В таких випадках задачі післязбиральної обробки зернової частини врожаю зводяться до відокремлення незначної частини домішок не зернової частини врожаю, мінеральних домішок та травмованого зерна основної культури.

Для виконання таких задач, як вітчизняна промисловість (наприклад, Житомирський завод "Вібросепаратор") так і зарубіжні фірми Німеччини, Голландії, Канади та інших країн виготовляють технологічні лінії в яких основний матеріал проходить послідовну обробку на декількох машинах з відокремленням домішок у відходи. На виході з технологічних ліній отримують один вид готової продукції, а відходів фракції, їх матимуть біля десяти, об'єднують в три потоки: легкі домішки (виносяться в атмосферу разом з повітрям, що використовується для розділення зернових сумішей), фуражна суміш та відходи очистки, які включають не зернові домішки та деяку частину подрібненого зерна і зерна із залишками колосків. Відходи очистки здебільшого в господарствах не використовуються.

За несприятливих погодних умов вирощене зерно часто отримують неоднорідне за якісними показниками. В таких випадках до післязбиральної

обробки необхідно ставити додаткову задачу – додаткове сортування зерна з виділенням у різні фракції зерна різної якості. Слід зазначити, що у господарствах з недостатнім рівнем ресурсного забезпечення, такі задачі до післязбиральної обробки необхідно ставити навіть за сприятливих погодних умов. Адже порушення технологій виробництва призводить до отримання різного за якістю зерна, навіть при високих урожаєх у сприятливих умовах.

Використання для післязбиральної обробки такого урожаю традиційних технологічних ліній, навіть сучасних зарубіжних, не завжди забезпечує якісне виконання задачі і пов'язане з необхідністю пропускати матеріал декілька разів через технологічні лінії. Це призводить до збільшення втрат повноцінного зерна у відходах, зростання собівартості післязбиральної обробки та отримання великої кількості зерна, але помірної якості.

В таких господарствах більш раціонально використовувати додаткове сортування зібраного врожаю з виділенням в окремі фракції зерна заданої ДСТУ якості з послідуочим доведенням його по чистоті до вимог відповідного класу [5]. Підвищений грошовий виторг від реалізації зерна після додаткового сортування перевищить затрати на додаткове сортування та грошовий виторг від реалізації зерна без додаткової обробки, що підтверджує доцільність додаткового доочищення (сортування) виробленої продукції.

Висновки. Ресурсне забезпечення виробництва зерна відіграє ключову роль в забезпеченні ефективності його виробництва та збуту. При цьому вплив ступеню забезпеченості окремих складових виробничого процесу основними засобами, а також коштами для фінансування матеріальних та нематеріальних витрат на ефективність виробництва зерна нерівноцінна.

На сьогоднішній день одною з найвагоміших складових впливу ресурсного забезпечення на ефективність виробництва зерна, особливо в господарствах з недостатнім рівнем забезпеченості, є покращення фінансування завершального етапу виробництва зерна – післязбирального очищення та сортування зібраного врожаю.

Список використаних джерел

1. Коваль П.В. Ефективність функціонування аграрних підприємств в умовах зміни темпів і пропорцій відтворення ресурсного потенціалу // Економіка АПК, 2005, №8. – С. 45-52.
2. Обелець О.С. Економічна ефективність зернового виробництва в Україні // Економіка АПК, 2003. - №10. – С. 59-61.
3. Пастухов В.І. Якість механізованих технологічних операцій і біопотенціал польових культур: Наукові рекомендації для працівників механізованого рослинництва. – Харків: Ранок. 2002. – 124 с.
4. Анискин В.И., Батарчук А.И., Весна Б.А. и др. Промышленное семеноводство: Справочник / Под ред. И.Г. Строны. – М.: Колос, 1980 – 287 с.
5. Патент України 24087, МКІ ВО7В 13/00. Спосіб формування технологічних ліній для післязбиральної обробки зернової частини

- врожая / М.В. Черкашина, М.М. Бакум, В.І. Сахненко та інш. - № 200610214; Заявлено 25.03.06; Опубл. 25.06.07. Бюл. №9. – С. 3.
6. Мазнев Г.Є. Економічне обґрунтування дипломних проектів по удосконаленню технологій виробництва продукції рослинництва / Методичні рекомендації. Харків: ХДТУСГ. 2000 – 65 с.
 7. Андрущенко Т.С. Шляхи підвищення урожайності та зниження собівартості зерна ячменю / Матеріали Міжнародного Форуму молодих вчених “Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи”. – Х.: ХНТУСГ. – 2007. – С. 72 –73.

Аннотация

ВЛИЯНИЕ МАТЕРИАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НА ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРОИЗВОДСТВА ЗЕРНА

Майборода М.Н.

Проанализирована специфика влияния составляющих обеспечения материально-техническими ресурсами на эффективность производства зерна в хозяйствах с разным уровнем ресурсного обеспечения и обоснованы пути повышения эффективности производства зерна для различных хозяйств.

Abstract

THE IMPACT OF MATERIAL AND TECHNICAL ON THE EFFICIENCY OF GRAIN PRODUCTION

M. Maiboroda

Analyzed the specific effect of the components of the material and technical supply on the efficiency of grain production in the agricultural corporations with different levels of resource provision and the ways of increasing the efficiency of grain production for different agricultural corporations.